

STEINBACHNÉ HAJMÁSY GYÖNGYI

Ökocímke a fenntartható desztináció szolgálatában – az osztrák ökocímke desztinációspecifikus jellemzőinek bemutatása

*Ecolabel in the service of sustainable destinations –
presentation of the destination-specific features of
the Austrian Ecolabel*

•
SZERZŐ:

STEINBACHNÉ HAJMÁSY GYÖNGYI, adjunktus, Pannon Egyetem Veszprém, Gazdaságtudományi Kar, Üzleti tudományok Intézete, Turizmus Intézeti Tanszék, hajmasy.gyongyi@gtk.uni-pannon.hu, ORCID: 0009-0005-8728-7757

JEL kód: Q01, Z32

Kulcsszavak: fenntarthatóság • fenntartható desztináció • turisztikai indikátorok

Absztrakt: A fenntarthatóság egyre nagyobb szerepet játszik a turisztikai desztinációk életében. Egyes turisztikai szervezetek különféle indikátorrendszert dolgoztak ki, hogy ezáltal támogassák a desztinációkat a fenntarthatóság felé vezető úton. A fenntartható turizmus különféle indikátorainak ugyanis fontos szerepe van a fenntarthatóság útján tett lépések nyomon követésében és ellenőrzésében. A fenntartható turizmus mutatói széles körben használhatók a tervezési és döntéshozatali folyamatokban és segítik a desztinációkat a fenntarthatóság terén tett erőfeszítéseik értékelésében. A turisztikai szervezetek által kidolgozott eszközrendszerek mellett megjelennek az egyes országok által kidolgozott nemzeti tanúsítványok is. Ezek egyike az osztrák ökocímke, mely az ausztriai turisztikai vállalkozások mellett a desztinációkat is segíti a fenntarthatóság terén.

A tanulmány célja, hogy bemutassa az osztrák ökokímke desztinációs-specifikus tényezőit, kiemelve azokat az indikátorokat, melyek a hazai desztinációk fenntartható törekvéseit is elősegíthetik. A kutatás az osztrák ökokímke kritériumaira (menedzsment, társadalom-gazdaság, környezet- és klímavédelem, biodiverzitás, természet- és tájvédelem, mobilitás és kultúra) támaszkodva egy jól strukturált kritériumrendszert mutat be, melynek segítségével átfogóan értékelhetők egy desztináció fenntarthatósági törekvései.

AUTHOR:

GYÖNGYI STEINBACHNÉ HAJMÁSY, Senior Lecturer, University of Pannonia Veszprém, Faculty of Business and Economics, Institute of Business Studies, Department of Tourism, hajmasy.gyongyi@gtk.uni-pannon.hu, ORCID: 0009-0005-8728-7757

JEL code: Q01, Z32

Keywords: sustainability • sustainable destination • tourism indicators

Abstract: *Sustainability has gained significant importance in case of tourist destinations. Several tourism organizations have established a set of indicators to support destinations on the way to becoming sustainable. These sustainable tourism indicators play important role in monitoring and evaluating the different sustainable initiatives. The various indicators can be widely used in planning and decision-making processes and support destinations to assess their sustainability efforts. Besides the tools developed by tourism organizations, national governments and tourism offices have also established their own certifications. One of these certifications is the Austrian EcoLabel which guides not only tourism businesses, but also destinations to promote sustainability.*

The aim of this study is to present the destination-specific elements of the Austrian EcoLabel, highlighting indicators that can also promote sustainable initiatives of domestic destinations. Based on the Austrian Ecolabel standards (management, socio-economics, environment and climate protection, biodiversity, nature and landscape conservation, mobility and culture), the research presents a well-structured set of criteria for a comprehensive assessment of a destination's sustainability efforts.

BEVEZETÉS

A fenntarthatóság kulcsfontosságú téma a turizmus területén (Nguyen et al., 2022) és a desztinációk életében is fontos szerepet játszik. A fenntartható turizmustervezésben és fejlesztésben széles körben alkalmazhatók olyan mutatók, melyek segítik a desztinációkat a fenntarthatóság felé vezető úton. A különféle turisztikai szervezetek által kidolgozott mutatószámok alkalmasak a fenntarthatóság útján tett lépések nyomon követésére és ellenőr-

zésére (Hsu et al., 2020). A nemzetközi tanúsítványok mellett a nemzeti, egyes országokban létrehozott „védjegyek” is megjelennek. Az ilyen kezdeményezések közé tartozik az osztrák ökocímke is, mely nyugati szomszédunk turisztikai vállalkozásait és desztinációit segíti a fenntarthatóság terén.

Jelen kutatás célja az osztrák ökocímke desztinációspecifikus bemutatása, kiemelve a fenntarthatóság társadalmi, gazdasági és környezeti dimenzióin belüli desztinációspecifikus tényezőket. Elsőként a szakirodalmi forrásokra támaszkodva, az eddig napvilágot látott definíciók alapján a fenntartható turizmus fogalmának, és jellemzőinek feltárására kerül sor, majd a fenntartható desztináció jellemzőinek bemutatása következik, valamint szó esik az ökocímkék szerepéről, fontosságáról. Ezután a fenntartható turizmus mérésének lehetőségei kerülnek fókuszba. Mindezek után sor kerül az osztrák ökocímke desztinációspecifikus tényezőinek részletes ismertetésére. A kutatás így jelentős mértékű támogatást nyújthat a hazai desztinációmenedzsmentben érintett szereplőknek a fenntartható desztináció felé vezető úton. Összességében tehát a kutatás célja – a már jól működő osztrák ökocímke bemutatása mellett – az, hogy a fenntartható turizmuson belül egy jól működő modell segítségével komplex módon szemléltesse, hogy egy desztináció milyen konkrét lépéseket, intézkedéseket tehet a fenntarthatóság felé vezető úton.

FENNTARTHATÓ TURIZMUS

A fenntartható turizmusnak számos meghatározása látott napvilágot, összességében azonban megállapítható, hogy nem született átfogó definíció a fogalmat illetően. Az egyes definíciók különböző tényezőket és prioritásokat tükröznek (Lozano-Oyola et al., 2012), alapelveiket tekintve azonban többségük a fenntarthatóság három pillére köré épül és magában foglalja a környezeti (természeti), társadalmi-kulturális és gazdasági dimenziókat (Stoddard et al., 2012; Mihalic, 2020; Boluk – Rasoolimanesh, 2022; Nguyen et al., 2022; Petrevska et al., 2023). Ezen túlmenően egyes szerzők tanulmányai a negatív környezeti hatások minimalizálását, illetve a pozitív hatások maximalizálását emelik ki (Boluk – Rasoolimanesh, 2022; Schönherr et al., 2023). Lozano-Oyola et al. (2012) hosszú távú folyamatként határozza meg a fenntartható turizmust, melynek nemcsak a jelenlegi turisták, valamint helyi lakosok igényeit kell kielégíteni, hanem a jövő generációk számára is lehetőséget kell biztosítani szükségleteik kielégítésére (Inskeep, 1991; Müller, 1994; Bruyn et al., 2023). A fenntartható turizmushoz vezető úton rendkívül fontos szerepe van a turizmusban érintettek hatékony együttműködésének, a megfelelő intézmények létrehozásának, az effektív turizmustervezésnek és -politikának, valamint monitoring rendszer kidolgozásának és alkalmazásának (Rasoolimanesh et al., 2020; Schönherr et al., 2023). Az érdekelt felek, úgymint turisztikai döntéshozók, turisztikai vállalkozások, helyi lakosság, turisták és látogatók közötti hatékony kommunikáció elengedhetetlen a siker érdekében (Roxas et al., 2020), ugyanis hosszú távon a fenntarthatóság jelentősen hozzájárul egy adott desztináció versenyképességének növeléséhez és megőrzéséhez (Dodds, 2007; López-Sánchez – Puli-do-Fernández, 2014).

FENNTARTHATÓ DESZTINÁCIÓ

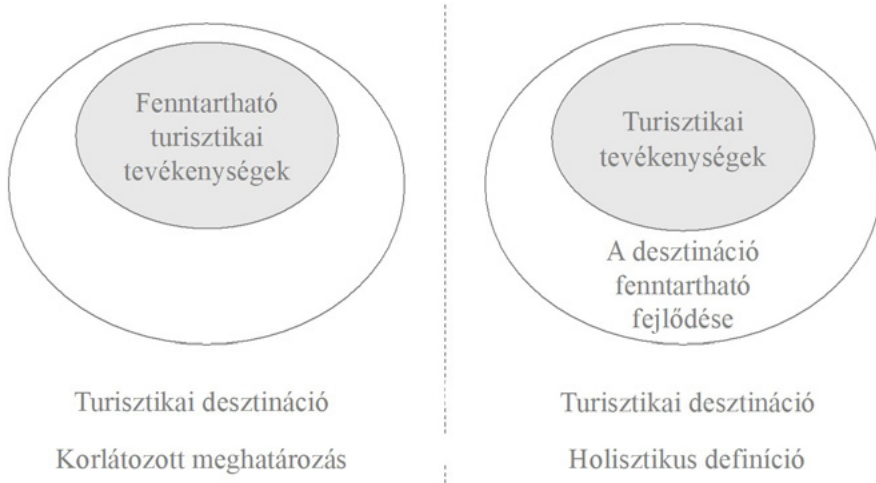
A turizmus területén belül a turisztikai vállalkozások mellett a desztinációk is egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a fenntarthatóságra, illetve a fenntarthatóságot ösztönző és előmozdító gyakorlatok alkalmazására a mindennapi működés során.

Ahhoz, hogy egy desztináció fenntarthatóan működjön, számos alapelvnek és feltételnek kell megfelelni, melyek az alábbiak:

- a különböző érdekelt felek bevonása,
- a természeti erőforrások védelmének biztosítása,
- a turizmus negatív környezeti hatásainak csökkentése,
- hatékony erőforrás-gazdálkodás alkalmazása,
- a kulturális örökség megőrzése,
- a jelenlegi és jövőbeli turisták és a helyi közösségek igényeinek kielégítése,
- megfelelő turizmuspolitika és -tervezés, monitoring stratégiák alkalmazása,
- hosszú távú fenntarthatóság és versenyképesség elérése (Leslie, 2012; Manente et al., 2014; Roxas et al., 2020; Rasoolimanesh et al., 2020; Schönherr et al., 2023; Bruyn et al., 2023).

Igazodva a fenntartható turizmus alapelveihez, a desztinációmenedzsment-szervezetek fenntartható turizmust előmozdító stratégiáinak alapja a gazdasági, társadalmi és környezeti dimenzió hármasa és a köztük lévő egyensúly megteremtése és fenntartása (Stoddard et al., 2012; Agyeiwaah et al., 2017). A gazdasági dimenzió a turizmus helyi gazdasághoz való hozzájárulását, valamint a helyi vállalkozások jövedelmezőségének stabilitását helyezi a középpontba. A társadalmi dimenzió középpontjában a helyi lakosság áll, beleértve a helyi lakosság életminőségének javítását, valamint a számukra elérhető szabadidős lehetőségek bővítését. A környezeti dimenzió a hatékony erőforrás felhasználást és a környezetszennyezés csökkentését hangsúlyozza, ugyanakkor kiemelkedő szerepe van a megújuló erőforrások használatának és a biológiai sokféleség megőrzésének (Garau-Vadell et al., 2018; Mathew & Sreejesh, 2017; Agyeiwaah et al., 2017; Zekan et al., 2022). Agyeiwaah et al. (2017) a három dimenzió mellett kiemeli még a kulturális dimenziót, mely a helyi kultúra, építészet és hagyományok megőrzése, valamint a lakosok és látogatók közötti interakciók köré épül. Annak ellenére, hogy számos szerző foglalkozott a fenntartható desztináció kérdésével, nem született általánosan elfogadott fenntartható desztináció definíció. Lee (2001) ezt az egyes turisztikai desztinációk egyedi jellemzőivel indokolja. Ugyanakkor Lee (2001) meghatározott egy szűkebb értelemben vett és egy holisztikus megközelítésű fenntartható desztináció definíciót, melyet az 1. ábra szemléltet. A szűkebb értelemben vett definíció, mely a turisták és a turizmusban részt vevő helyi közösségek igényeire koncentrál, magában foglalja a turizmusra fordított, valamint a turizmusban részt vevő valamennyi erőforrás kezelését. A holisztikus megközelítés általánosan a desztináció fenntartható fejlődésére összpontosít.

1. ábra: A fenntartható turisztikai desztináció meghatározásai
 Figure 1: Definitions of sustainable tourism destinations

*Forrás: Lee (2001:315.) alapján saját szerkesztés.
 Source: Own editing based on Lee (2001:315.).*

ÖKOCÍMKÉK A FENNTARTHATÓ TURIZMUSBAN

Az ökocímkék kulcsszerepet játszanak a fenntartható turizmusban. A címkék jelzik, ha egy adott szolgáltatás, termék vagy desztináció megfelel bizonyos környezetvédelmi és fenntarthatósági előírásoknak. Az önkéntes tanúsítványok fő funkciója a fogyasztók tájékoztatása, mivel a címkék jelzik, hogy egy adott szolgáltatás, termék vagy desztináció különféle környezetvédelmi és fenntarthatósági gyakorlatokat követ. Az ökocímkék megkövetelik a kritériumok szigorú betartását, mely garanzálja a változatlan minőségi színvonalat (Vargáné, 2006; Courtat et al., 2023; Domingues et al., 2015). Buckley (2002) tágabb értelemben a természeti környezeti állapot jellemzésére szolgáló eszközként tekint az ökocímkére, míg szűkebb értelemben egy önkéntesen megszerezhető tanúsítványt takar, mely bizonyos szintű környezeti teljesítményt jelez és az elnyerése bizonyos kritériumok teljesítésén alapul. Az ökocímkék azért is fontosak, mert az utazók egyre inkább olyan helyeket keresnek, melyek környezetbarát működést folytatnak. Az ökocímkék segítenek a turistáknak megtalálni ezeket a helyeket. Továbbá az ökocímkék ösztönözhetik a szolgáltatókat, hogy fenntarthatóbbá tegyék a működésüket. A különféle környezetvédelmi intézkedések ugyanakkor nemcsak a környezetre gyakorolt hatást csökkentik, hanem hosszú távon költséghatékonyak is. Az ökocímkék alkalmazása viszont nemcsak környezetvédelmi szempontból fontos, hanem gazdasági és társadalmi előnyökkel is jár, mivel hozzájárulnak a turisztikai desztinációk versenyképességének növeléséhez, hisz a fenntarthatóság iránt elkötelezett turisták előnyben részesítik ezeket a desztinációkat. Végül, de nem utolsó sorban támogatják a helyi gazdaságot és elősegítik a kulturális értékek megőrzését is (Vargáné, 2006).

A FENNTARTHATÓ TURIZMUS MÉRÉSE A DESZTINÁCIÓBAN

Számos kutató Choi – Sirakaya (2006), Tanguay et al. (2012), Lozano-Oyola et al. (2019), Burbano et al. (2022) és Blancas et al. (2023) foglalkozott a turizmus fenntartható fejlesztését, irányítását és nyomon követését szolgáló indikátorrendszer kiépítésével nemzetközi, nemzeti, regionális és helyi szinten. Rendkívül fontos ugyanis, hogy a desztinációk rendelkezzenek olyan eszközökkel, melyek alkalmasak a fenntarthatóság mértékének mérésére (Yuedi et al., 2023). A fenntartható turizmus különféle indikátorainak ugyanis fontos szerepük van a fenntarthatóság útján tett lépések nyomon követésében és ellenőrzésében (Hsu et al., 2020), valamint segítik a fenntartható fejlődési célok elérését (Sustainable Development Goals, röviden SDGs) (Rasoolimanesh et al., 2020; Burbano et al., 2022). A fenntartható turizmus tudniillik közvetlenül vagy közvetve hozzájárulhat az SDG-khez, különösen a 8. (inkluzív és fenntartható gazdasági növekedés), a 12. (fenntartható fogyasztás és termelés) és a 14. (az óceánok és tengeri erőforrások fenntartható használata) célhoz (Rasoolimanesh et al., 2020; Haid et al., 2021; Han et al., 2023).

A fenntartható turizmus mutatói tehát széles körben használhatók a tervezési és döntéshozatali folyamatokban és segítik a desztinációkat abban, hogy értékeljék a fenntarthatóság terén tett erőfeszítéseiket. A Turisztikai Világszervezet olyan átfogó listát dolgozott ki, melyet szakértők széles köre is elismert, és amely fenntartható fejlődési mutatói a turisztikai célpontok számára: A Guide-book (WTO, 2004) néven ismert. A WTO-mutatók több csoportba sorolhatók. Az ökológiai mutatók közé tartozik a területvédelem, az erőforrások felhasználása, a hulladékgazdálkodás és az ökoszisztémák védelme. A társadalmi mutatók a turizmus társadalmi hatásával és a helyi lakosság elégedettségével foglalkoznak. A gazdasági mutatók a vendéglégedettséget és a turizmus helyi gazdasághoz való hozzájárulását fejezik ki. Végül a tervezési mutatók közé tartoznak a fejlesztési, ellenőrzési és tervezési folyamathoz kapcsolódó indikátorok (Stoddard et al., 2012).

Európában az Európai Bizottság (2016) egy olyan, kifejezetten a fenntartható turisztikai desztinációkat célzó irányítási, tájékoztatási és nyomon követési eszközt dolgozott ki (Európai Turisztikai Mutatórendszer – ETIS), mely hatékonyan segíti a kontinens desztinációit a fenntarthatóság felé vezető úton. Fontos megjegyezni, hogy az ETIS nem határoz meg minimálisan teljesítendő célkitűzéseket és nem ad tanúsítványt sem, azonban a desztinációknak olyan önértékelési lehetőséget nyújt, melynek segítségével a fenntartható turisztikai tevékenység hatékonyabbá tehető. Az ETIS mutatói négy kategóriába sorolhatók: 1) desztináció menedzsment, 2) társadalmi és kulturális hatás, 3) gazdasági érték és 4) környezeti hatás. Az ETIS-sel ellentétben a Green Destinations Standard (Zöld desztinációk szabvány) elismeréssel jutalmazza a desztinációk fenntarthatóságot előmozdító erőfeszítéseit. A szabvány egy olyan eszköz, amely méri, nyomon követi és segíti a desztinációk törekvéseit a fenntarthatóság terén. Azonban nemcsak a különféle turisztikai szervezetek dolgoztak ki olyan eszközszerrendszert, amely a desztinációkat segíti a fenntarthatóság terén, hanem számos nemzet saját tanúsítványt, öko címkét hozott létre. A szomszédos országok közül kiemelkedik e téren Szlovénia és Ausztria. A két ország méretéhez képest igyekszik úttörő lenni és kiemelt prioritásként kezeli a fenntarthatóságot a turizmustervezésben és -fejlesztésben.

MÓDSZERTAN

Az irodalomfeldolgozást követően az osztrák ökokímke desztinációs-specifikus jellemzőinek részletes elemzése történt, melynek során a Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) dokumentumban található kritériumokat és indikátorokat vettem alapul. Az elemzés során az alábbi területeket vettem figyelembe: 1) menedzsment, 2) társadalom-gazdaság, 3) környezet- és klímavédelem, 4) biodiverzitás, természet- és tájvédelem, 5) mobilitás és 6) kultúra. Az adatgyűjtés és az elemzés saját készítésű táblázatok segítségével történt, melynek célja az volt, hogy átfogó képet nyújtsanak a desztinációk fenntarthatóság-törekvéseiről.

FENNTARTHATÓSÁG AZ OSZTRÁK TURIZMUSBAN

Az osztrák turizmusban, illetve turizmustervezésben egyik vezérelv a fenntarthatóság. A Plan T – Master Plan for Tourism (osztrák turizmusstratégia) alapján – melynek jelmondata: „Úton a világ legfenntarthatóbb desztinációja felé” – elmondható, hogy Ausztria „zöld desztinációként” igyekszik pozícionálni magát a nemzetközi piacon. Ausztria méretéhez képest rendkívül sikeresnek tekinthető a turizmus terén: a nemzetközi érkezéseket tekintve a globális rangsorban az előkelő 11. helyet foglalja el, az ország GDP-jének 16%-át pedig a turizmus adja. A siker legfőképp a páratlan szépségű természeti környezetnek, a helyi termékeken alapuló gasztronómiának és az osztrák vendégszeretetnek köszönhető (Master Plan for Tourism, 2019). Nguyen et al. (2022) és Roxas et al. (2020) is hangsúlyozzák továbbá az együttműködés és partnerség szerepét a turizmusfejlesztés során, mely az osztrák turizmustervezésben és turizmusfejlesztésben is jelentős szerepet kap. A Master Plan for Tourism kidolgozása a turizmusban érintettek aktív közreműködésével zajlott, a folyamatban többszáz 'stakeholder' (érintett) vett részt, a vendégélmény mellett pedig a helyi lakosok jól(l)éte is kulcsfontosságú.

AZ OSZTRÁK ÖKOCÍMKE

Az osztrák ökokímke tanúsítvány jelenlegi kritériumrendszere a korábban már említett Európai Turisztikai Mutatórendszer (ETIS) és a Globális Fenntartható Turizmus Tanács (GSTC) nemzetközileg elismert kritériumai alapján került kidolgozásra a turisztikai ágazat szakértőivel és 19 kísérleti úti cél bevonásával.

Az ökokímke odaítélésének és használatának feltétele, hogy a jelentkező betartja az Európai Unió, a szövetségi kormány, a szövetségi tartomány, a kerületek (vagy közigazgatási városok) és az illetékes önkormányzat(ok) valamennyi vonatkozó törvényét és rendeletét. Továbbá a kérelem benyújtásának időpontjában nem áll környezetvédelmi vagy természetvédelmi büntetőeljárás alatt. Az ökokímke használata visszavonható, ha a vonatkozó törvények és rendeletek megszegésre kerülnek.

A GSTC által meghatározott követelmények egy részének Ausztriában már jogszabályi rendelkezésekkel eleget tesznek, így ezeket a követelményeket az ökocímke kritériumai nem, vagy csak részben fogalmazzák meg, helyett a jogszabályi előírásokra hivatkoznak. Ennek értelmében különös hangsúlyt kapnak egyes jogszabályi rendelkezések és törvények.

Az osztrák ökocímke kritériumai hat csoportba sorolhatók: 1) menedzsment, 2) társadalom-gazdaság, 3) környezet- és klímavédelem, 4) biodiverzitás, természet- és tájvédelem, 5) mobilitás és 6) kultúra. A kritériumok között vannak kötelezően teljesítendő és nem kötelező vállalások is. Mindezek alapján látható, hogy az osztrák ökocímke egy alaposan kidolgozott, jól strukturált kritériumrendszert határoz meg, mely átfogóan képes értékelni egy desztináció fenntarthatósági törekvéseit, ezért rendkívül alkalmas a kutatás céljainak elérésére.

AZ ÖKOCÍMKE MENEDZSMENTHEZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Menedzsmenthez kapcsolódó indikátorokat az 1. táblázat foglalja össze. Az MA1 és MA2 indikátor egyértelműen a fenntarthatóság iránti politikai elkötelezettséget hangsúlyozza, melyet minden érintett fél támogat. A több évre szóló idegenforgalmi stratégia olyan mérhető célokat tartalmaz, mint például a desztinációban ösztönözze és növelje a hiteles tanúsítvánnyal rendelkező turisztikai szolgáltatások számát. Az MA3 indikátor arra utal, hogy a desztináció értékei, valamint a fenntartható fejlődésre vonatkozó célkitűzések és intézkedések egyértelműen szerepelnek a desztináció nyilvános kiadványaiban. Ennek fényében a desztináció értékeit és fenntarthatósági megközelítését igyekeznek kommunikálni és rendszeresen elemzik a reklám- és tájékoztató anyagokat (MA17, MA18).

A fenntarthatósági stratégiával és a cselekvési programmal kapcsolatos hatásköröket és felelősséget egyértelműen meghatározzák és rögzítik a desztináció vezetői szintjén (MA4). Kiemelt prioritásként kezelik a társadalmi-gazdasági, kulturális és ökológiai fejlődésre vonatkozó legfontosabb adatok rendszeres nyomon követését, elemzését és nyilvánossá tételét (MA5). A desztinációban működő turisztikai vállalkozásokat folyamatosan tájékoztatják a fenntarthatósági célkitűzésekről és aktívan ösztönzik őket az osztrák ökocímke, illetve egyéb fenntarthatósági tanúsítvány elnyerésére (MA6, MA7, MA8). A helyi lakosságot igyekeznek aktívan bevonni a fenntarthatósági stratégia tervezésébe és végrehajtásába, felméri a turizmus iránti attitűdjüket (MA9, MA10). A helyi lakosság mellett rendszeresen tájékoztatják a turistákat is a fenntarthatóság iránti törekvésekről. Visszajelzéseik alapján különböző intézkedéseket tesznek, melyek nyilvánosságra is kerülnek (MA9, MA11). Emellett hangsúlyt fektetnek a vendégek számának és tevékenységének szisztematikus elemzésére, melynek támogatására látogatómenedzsment-rendszert hoztak létre (MA16). A fenntarthatósági célok elérését különféle előírások, irányelvek terelik mederbe, melyet kockázatcsökkentési, válságkezelési és vészhelyzeti terv egészít ki (MA12, MA13, MA14, MA15).

A fenntarthatóság a turisztikai kínálat kialakítása során is kiemelt prioritást élvez (MA19-22). A fenntartható költségvetés (MA23) arra utal, hogy a desztináció fenntartható projektjeit ökocímke-minősítéssel ellátott zöld kötvények vagy ökocímke-minősítéssel ellátott megtakarítási/folyószámla-termékek révén finanszírozzák.

1. táblázat: Az osztrák ökocímke menedzsmenthez kapcsolódó indikátorai
 Table 1: Austrian Ecolabel indicators related to management

Menedzsment		
MA1	A fenntartható turizmus rögzítése a politikában	KÖTELEZŐ
MA2	Fenntarthatóság és akcióterv	KÖTELEZŐ
MA3	A desztinációról alkotott kép	KÖTELEZŐ
MA4	Felelősség és hatáskörök/kompetenciák	KÖTELEZŐ
MA5	Szisztematikus megfigyelés és jelentések	KÖTELEZŐ
MA6	A turisztikai vállalatok fenntartható fejlődése	KÖTELEZŐ
MA7	A fenntarthatósági tanúsítvány követelményei	KÖTELEZŐ
MA8	További fenntarthatósági tanúsítványok	AJÁNLOTT
MA9	Vendégek és lakosság informálása	KÖTELEZŐ
MA10	A lakosság részvétele és visszajelzése	AJÁNLOTT
MA11	A vendégek részvétele és visszajelzése	AJÁNLOTT
MA12	Tervezési előírások és fejlesztésellenőrzés	KÖTELEZŐ
MA13	Átfogó tervezési előírások és fejlesztésellenőrzés	AJÁNLOTT
MA14	Közvetítés	AJÁNLOTT
MA15	Krízis- és kockázatmenedzsment	KÖTELEZŐ
MA16	Látogatómenedzsment	KÖTELEZŐ
MA17	A reklámra, tájékoztató anyagokra és ajándéktárgyakra vonatkozó minimumkövetelmények	KÖTELEZŐ
MA18	További reklámra, tájékoztató anyagokra és ajándéktárgyakra vonatkozó követelmények	AJÁNLOTT
MA19	A turisztikai és szabadidős ajánlatok, illetve rendezvények fenntarthatóságának értékelése	KÖTELEZŐ
MA20	Fenntartható turisztikai ajánlatok minimális kínálata	KÖTELEZŐ
MA21	További fenntartható turisztikai kínálat	AJÁNLOTT
MA22	Fenntartható rendezvények	AJÁNLOTT
MA23	Együttműködés környezetvédelmi tanúsítvánnyal rendelkező utazásszervezőkkel	AJÁNLOTT
MA24	Fenntartható költségvetés	AJÁNLOTT

*Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
 Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.*

AZ ÖKOCÍMKE SZOCIOÖKONÓMIA KRITÉRIUMHOZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Szocioökonómia faktorhoz kapcsolódó indikátorokat a 2. táblázat foglalja össze. Ezen tényezők esetében az egyik legfontosabb a turizmus közvetlen és közvetett gazdasági hozzájárulása a desztináció gazdaságához. E tekintetben a legfontosabb adatok közé tartozik a turisták által havonta eltöltött vendégéjszakák száma és az átlagos tartózkodási idő (SÖ1), továbbá ajánlott pontként jelölik további adatok, mint például éves átlagárak, foglalkoztatás aránya, valamint a régió idegenforgalmából származó bevételek teljes összege nyomon követését (SÖ2). A kritériumok között külön pontként szerepel a szezonális okozta ingadozások kezelése (SÖ3, SÖ4). A desztináció átfogó képet ad szolgáltatásokról, a szálláshelyekről, turisztikai látványosságokról és egyéb turisztikai létesítményekről (SÖ5). A turisztikai infrastruktúra fejlesztése során szintén figyelembe kell venni a fenntarthatóság környezeti és szocio-kulturális pilléreit (SÖ6, SÖ7). A társadalmi fenntarthatóság egyik kulcsszereplője a turizmusban foglalkoztatottak és a helyi lakosság. Mindezek között fontos, hogy a desztináció segítse és támogassa a karrierlehetőségeket és a képzést a turizmusban (SÖ8) és a desztináció vállalkozásai elkötelezettek legyenek az esélyegyenlőség, a helyi foglalkoztatás, a képzés és a karrierépítés, a biztonságos munkakörnyezet és a megélhetési bér biztosítása mellett és kiemelt célként kezelik a foglalkoztatás minőségét és a családbarát munkakörülményeket támogató kezdeményezéseket (SÖ9). A desztináció támogatja a helyi vállalkozásokat, a desztináció természetét és kultúráját tükröző termékek fejlesztését (SÖ10). Támogatja a turisztikai vállalkozásokat és a helyi mezőgazdasági termelők közötti hosszú távú megállapodást (SÖ11), valamint a tisztességes kereskedelmen alapuló együttműködések (SÖ12, SÖ13). A desztináció arra ösztönzi a vállalkozásokat, a vendégeket és a lakosokat, hogy támogassák a közösségi és fenntarthatósági kezdeményezéseket (SÖ14). Ennek egyik formája, például, ha közléseket azonos szervezetek és vállalatok listáját, amelyek önkéntes munkalehetőségeket kínálnak (a vendégek számára is). A desztináció betartja a nemzetközi emberi jogi normákat és biztosítja, hogy nyilvánosan kommunikált és végrehajtott törvényeket betartják (SÖ15), valamint elkötelezett a tolerancia és a társadalmi sokszínűség mellett (SÖ16). Prioritás, hogy a látogatható helyszínek, létesítmények és szolgáltatások mindenki számára hozzáférhetőek legyenek, beleértve a fogyatékkal élőket és a különleges igényekkel rendelkező személyeket is (SÖ17, SÖ18, SÖ19). Végezetül a desztináció arra ösztönzi a lakosokat és a vendégeket, hogy vegyenek részt különféle szociális kezdeményezésekben (SÖ20).

2. táblázat: Az osztrák ökocímke szocioökonómiához kapcsolódó indikátorai
 Table 2: Austrian Ecolabel indicators related to socioeconomics

Szocioökonómia		
SÖ1	Alapvető felmérés az idegenforgalom regionális gazdasághoz való hozzájárulásáról	KÖTELEZŐ
SÖ2	Részletes felmérés az idegenforgalom regionális gazdasághoz való hozzájárulásáról	AJÁNLOTT
SÖ3	A turizmus gazdasági teljesítményének szezonális ingadozásairól szóló felmérés	AJÁNLOTT
SÖ4	A gazdasági teljesítmény szezonális ingadozásait kiegyenlítő intézkedések	AJÁNLOTT
SÖ5	Felmérés a turisztikai szolgáltatók körében	KÖTELEZŐ
SÖ6	A turisztikai infrastruktúra fenntartható fejlesztésének minimumkövetelményei	KÖTELEZŐ
SÖ7	A turisztikai infrastruktúra kiterjesztett fenntartható fejlesztése	AJÁNLOTT
SÖ8	Képzési és karrierlehetőségek a turizmusban	AJÁNLOTT
SÖ9	A foglalkoztatás minősége és családbarát munkakörülmények a turizmusban	AJÁNLOTT
SÖ10	Helyi vállalkozások támogatása	KÖTELEZŐ
SÖ11	Együttműködés a turizmus és a mezőgazdaság között	AJÁNLOTT
SÖ12	A tisztességes kereskedelem támogatása	KÖTELEZŐ
SÖ13	FAIRTRADE együttműködések	AJÁNLOTT
SÖ14	A helyi közösségi kezdeményezések támogatása	AJÁNLOTT
SÖ15	A kizsákmányolás és a megkülönböztetés megelőzése	KÖTELEZŐ
SÖ16	Elköteleződés a diverzitás iránt	AJÁNLOTT
SÖ17	Akadálymentes megközelíthetőség	KÖTELEZŐ
SÖ18	Akadálymentesség megfigyelése és jelentése	AJÁNLOTT
SÖ19	Akadálymentes mobilitás a desztinációhoz és azon belül	AJÁNLOTT
SÖ20	A rászorulókat támogatása	AJÁNLOTT

*Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
 Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.*

AZ ÖKOCÍMKE KÖRNYEZET- ÉS KLÍMAVÉDELEM KRITÉRIUMHOZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Környezet- és klímavédelem faktorhoz kapcsolódó indikátorokat a 3. táblázat foglalja össze. Ausztria alpesi ország révén jelentősen ki van téve az éghajlatváltozás okozta kihívásoknak. A klímaváltozás hatására a sélés lehetőségének időablaka jelentősen szűkül, így a téli turizmus időszaka is rövidebbé válik, mely a fő turisztikai bevételi forrást veszélyezteti. A környezet- és klímavédelemi kritériumok ölelik fel a desztinációk különféle klímavédelmi céljait és az éghajlatvédelmi intézkedéseit, valamint a különféle erőforrások optimális felhasználására irányuló támogatási programokat.

3. táblázat: Az osztrák ökocímke környezet- és klímavédelemhez kapcsolódó indikátorai
Table 3: Austrian Ecolabel indicators related to environment and climate protection

Környezet- és klímavédelem		
UM1	Klímavédelmi célok	KÖTELEZŐ
UM2	Klímavédelmi motivációk az üvegházhatás csökkentésével kapcsolatban	KÖTELEZŐ
UM3	Klímavédelmi intézkedések az üvegházhatású gázok csökkentésén keresztül	AJÁNLOTT
UM4	Üvegházhatású gázok kibocsátásának megfigyelése és jelentése	AJÁNLOTT
UM5	A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás stratégiája	KÖTELEZŐ
UM6	A klímaváltozáshoz való alkalmazkodásra vonatkozó intézkedések/ szabályok	AJÁNLOTT
UM7	Információk a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásról	KÖTELEZŐ
UM8	A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás nyomon követése és jelentése	AJÁNLOTT
UM9	Energiastratégia	KÖTELEZŐ
UM10	Az energiastratégia céljainak eléréséhez kapcsolódó intézkedések/ szabályok	AJÁNLOTT
UM11	A turisztikai vállalkozások motiválása az energetikai célok támogatására	KÖTELEZŐ
UM12	Az energiafogyasztás nyomon követése és jelentése	AJÁNLOTT
UM13	Ívóvízellátás biztosítása	KÖTELEZŐ
UM14	A vízzel kapcsolatos kockázatok kezelése	KÖTELEZŐ
UM15	Vízminőség-ellenőrzés	KÖTELEZŐ
UM16	A vízhasználatra és a vízminőségre vonatkozó információk	KÖTELEZŐ
UM17	Szennyvízgyártás	KÖTELEZŐ

UM18	További vízügyi intézkedések	AJÁNLOTT
UM19	Vízgazdálkodás nyomon követése és jelentése	AJÁNLOTT
UM20	Hulladékgazdálkodás, szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás a desztinációban	KÖTELEZŐ
UM21	Információ és támogatás a hulladékkeletkezés megelőzéséhez	KÖTELEZŐ
UM22	A turisztikai vállalkozások ösztönzése és támogatása a hulladékcsökkentésre	KÖTELEZŐ
UM23	Hulladékgazdálkodás nyomon követése és jelentése	AJÁNLOTT
UM24	A légszennyezettség meghatározása	AJÁNLOTT
UM25	Intézkedések a légszennyezettség ellen	KÖTELEZŐ
UM26	A fényszennyezés csökkentésének koncepciója	KÖTELEZŐ
UM27	Fényszennyezettség elleni intézkedések	AJÁNLOTT
UM28	A zajterhelés azonosítása	KÖTELEZŐ
UM29	Zajszenyezés elleni intézkedések	AJÁNLOTT

*Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.*

AZ ÖKOCÍMKE BIODIVERZITÁS, TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDEL- LEM KRITÉRIUMHOZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Biodiverzitáshoz, természet- és tájvédelem faktorhoz kapcsolódó indikátorokat a 4. táblázat foglalja össze. Az osztrák ökocímke kiemelten kezeli a biodiverzitást és a természetvédelmet. Ez annak is tulajdonítható, hogy az osztrák természet az egyik legfőbb turisztikai vonzerő. A kritériumrendszer a különféle szabályozási keretek mellett fontos szerepet szán az érintettek közötti együttműködésnek. A desztináció széleskörű információval rendelkezik a védett területekről, veszélyeztetett fajokról és ösztönzi a biogazdálkodásra irányuló törekvéseket. A desztináció turisztikai és szabadidős célú fejlesztései során kiemelt figyelmet szentel a környezetvédelemnek. A védett területek látogatásáért szedett belépőjegyek árából befolyt összeget a megőrzésre és fejlesztésre fordítják. A desztináció nem kínál, reklámoz vagy hangsúlyoz olyan turisztikai élményeket, amelyek ellentétesek a természet- és környezetvédelmi célkitűzésekkel.

4. táblázat: Az osztrák ökocímke biodiverzitáshoz, természet- és tájvédelemhez kapcsolódó indikátorai
 Table 4: Austrian Ecolabel indicators related to biodiversity, nature and landscape protection

Biodiverzitás, természet- és tájvédelem		
BN1	A természetvédelmi törvények és rendeletek betartása és végrehajtása	KÖTELEZŐ
BN2	Együttműködés a természetvédelmi hatóságokkal	KÖTELEZŐ
BN3	Együttműködés a természetvédelmi szervezetekkel	KÖTELEZŐ
BN4	A desztináció tagsága természetvédelmi szervezetekben vagy egyezményekben	AJÁNLOTT
BN5	Természetvédelem a szervezetek telephelyein és ingatlanjain	AJÁNLOTT
BN6	Védett területek nyilvántartása és a róluk való tájékoztatás	KÖTELEZŐ
BN7	Védett területek kezelése	KÖTELEZŐ
BN8	Veszélyeztetett fajok nyilvántartása és a róluk való tájékoztatás	KÖTELEZŐ
BN9	A biogazdálkodásra vonatkozó adatok gyűjtése	KÖTELEZŐ
BN10	A biogazdálkodás és a kisüzemi mezőgazdaság előmozdítása	AJÁNLOTT
BN11	Kommunikáció, együttműködés és projektek a fenntartható mezőgazdasági vállalkozásokkal	AJÁNLOTT
BN12	Tájvédelmi terv	AJÁNLOTT
BN13	A természet turisztikai és szabadidős célú felhasználásának meghatározása	KÖTELEZŐ
BN14	A turizmus és a természet rekreációs célú hasznosításának fejlesztési terve	AJÁNLOTT
BN15	Fejlesztés és építés általánosságban	KÖTELEZŐ
BN16	Turisztikai célú fejlesztés vagy építkezés	AJÁNLOTT
BN17	Turisztikai fejlesztésre szánt területek lezárása	AJÁNLOTT
BN18	A természeti területek új turisztikai célú fejlesztésének tilalma	AJÁNLOTT
BN19	Szabadidős tevékenységek a természetben	KÖTELEZŐ
BN20	Alapvető látogatói információk a desztináció jellegéről	KÖTELEZŐ
BN21	További látogatói tájékoztatás a természetvédelemről és a természetben való viselkedésről	AJÁNLOTT
BN22	Vadon élő állatokkal való bánásmód	AJÁNLOTT
BN23	Állatok jóléte a turisztikai termékek körében	KÖTELEZŐ
BN24	Turisztikai ajánlatok a természet megismerésére	KÖTELEZŐ

BN25	Bizonyos turisztikai programok/ajánlatok kizárása a desztináció kommunikációjából	KÖTELEZŐ
BN26	Célzott belépési díjak a védett területekre	KÖTELEZŐ
BN27	Egyéb idegenforgalmi célú bevételek	AJÁNLOTT
BN28	A partnerek tájékoztatása a természetvédelemről és a biológiai sokféleségről	KÖTELEZŐ
BN29	A partnerek motiválása a természet és a biológiai sokféleség védelmére	AJÁNLOTT

*Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.*

AZ ÖKOCÍMKE MOBILITÁS KRITÉRIUMHOZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Mobilitás faktorhoz kapcsolódó indikátorokat az 5. táblázat foglalja össze. A mobilitás egyik kulcsindikátora a mobilitás felmérése, vagyis az utazáshoz használt közlekedési eszközökre vonatkozó felmérés. Ausztria kiemelt célja a CO₂ kibocsátás csökkentése, így támogatja és fejleszti a tömegközlekedést és az alternatív közlekedési formákat, mint például a kerékpározás. A mobilitás kérdése a beutazóturizmusban és a desztináción belüli közlekedésben is fontos, az egyes kezdeményezések során pedig egyeznek együttműködni a különféle szolgáltatókkal a környezetbarát mobilitás előmozdítása érdekében.

*5. táblázat: Az osztrák ökocímke mobilitáshoz kapcsolódó indikátorai
Table 5: Austrian Ecolabel indicators related to mobility*

Mobilitás		
MO1	Mobilitás felmérése	KÖTELEZŐ
MO2	Mobilitási adatok és koncepció	AJÁNLOTT
MO3	Megközelíthetőség	KÖTELEZŐ
MO4	Tájékoztatás és a fenntartható mobilitási ajánlatok népszerűsítése	KÖTELEZŐ
MO5	Együttműködés a szolgáltatókkal a fenntartható mobilitásért	AJÁNLOTT
MO6	Beutazási mobilitási intézkedések	AJÁNLOTT
MO7	Mobilitási intézkedések a desztinációban	AJÁNLOTT
MO8	Mobilitás nyomon követése és jelentése	AJÁNLOTT

*Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.*

AZ ÖKOCÍMKE KULTÚRA KRITÉRIUMHOZ KAPCSOLÓDÓ INDIKÁTORAI

A Kultúra faktorhoz kapcsolódó indikátorokat a 6. táblázat foglalja össze. A desztináció kulturális értékeit nyilvántartják, a turizusból származó bevételek egy részét pedig ezen örökség megőrzésére és fejlesztésére fordítják. Nemcsak a régmúlt örökségének megőrzése fontos, hanem a kortárs művészet népszerűsítése és támogatása is. A kulturális értékeket nemcsak a turisták számára teszik elérhetővé, hanem biztosítják, hogy a helyi lakosság számára is hozzáférhetőek legyenek.

6. táblázat: Az osztrák ökokímke kultúrához kapcsolódó indikátorai
Table 6: Austrian Ecolabel indicators related to culture

Kultúra		
KU1	Kulturális értékek megőrzése	KÖTELEZŐ
KU2	A kulturális javakra elkülönített idegenforgalmi bevételek	AJÁNLOTT
KU3	A kulturális műtárgyak kezelése	KÖTELEZŐ
KU4	A szellemi kulturális örökség megőrzése	KÖTELEZŐ
KU5	A kortárs művészet és kultúra népszerűsítése	AJÁNLOTT
KU6	A helyi lakosság számára fontos helyszínekhez való hozzáférés	KÖTELEZŐ
KU7	Szellemi tulajdonjogok kezelése	KÖTELEZŐ
KU8	Kulturális helyszínek látogatómenedzsmentje	AJÁNLOTT
KU9	Megfelelő kulturális interpretáció	KÖTELEZŐ

Forrás: Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) alapján saját szerkesztés.
Source: Based on Umweltzeichen_Tourismusdestinationen (2022) own editing.

AZ ÖKOCÍMKE MAGYARORSZÁGI ALKALMAZHATÓSÁGA

Hazánkban a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (NTS 2030) rögzíti a fenntarthatóság fontosságát, illetve javasolja egy olyan fenntarthatósági feltételekre épülő védjegy bevezetését, amely széles körben alkalmazható a turisztikai alágazatokban. Ennek értelmében érdemes lenne egy olyan label/címke létrehozása, amely hasonló az osztrák ökokímkehez és támpontot adhat a hazai desztinációk fenntartható törekvéseihez. Az osztrák ökokímke jól strukturált kritériumrendszert határoz meg hat fő területen: (1) menedzsment, 2) társadalom-gazdaság, 3) környezet- és klímavédelem, 4) biodiverzitás, természet- és tájvédelem, 5) mobilitás és 6) kultúra, melyek Magyarország vonatkozásában is relevánsak. Ugyanakkor ahogy Lee (2001) is utalt rá, a desztinációk egyedi jellemzőkkel bírnak, így az osztrák ökokímke hazai adaptálása során a helyi szakértők bevonása elengedhetetlen. A

hazai turizmusban érintett döntéshozók segítségével lehatárolhatók azok a területek és a hozzájuk tartozó kritériumrendszer, melyek relevánsak a hazai környezetben. Az ökocímke bevezetése érdekében a meglévő jogszabályi keretek számbavétele is javasolt, hogy az megfeleljen mind az európai uniós, mind pedig a hazai jogszabályoknak és a desztinációk kötelezettséget vállaljanak ezek betartására. A sikeres bevezetés érdekében, a kritériumrendszer kidolgozását követően pilot projektek indítása javasolt, melyek néhány desztinációban tesztelik az ökocímke alkalmazhatóságát és hatékonyságát, az eredmények alapján pedig finomíthatók, továbbfejleszthetők lennének a korábban kidolgozott kritériumok. A sikeres bevezetés másik sarkalatos pontja az elkötelezettség növelése a fenntarthatóság és az ökocímke iránt, melynek érdekében szakmai képzések, workshopok keretében lehetne ismertetni a fenntarthatóság előnyeit és az ökocímke nyújtotta lehetőségeket. Végül a sikeres és hatékony működés érdekében egy átfogó monitoring rendszer kidolgozása szükséges, mely rendszeresen értékeli a desztinációk fenntarthatósági teljesítményét.

ÖSSZEGZÉS

Az osztrák ökocímke desztinációkkal szemben támasztott kritériumait megismerve elmondható, hogy rendkívül széleskörű és a fenntarthatóság egyes pillérei (társadalmi, gazdasági, környezetvédelmi) mellett kiemelten kezeli a menedzsmetfeladatokat, a mobilitást és a kultúrát. A bemutatott kritériumrendszer segíti a desztinációkat, hogy meghatározzák és értékeljék a fenntarthatóság terén tett erőfeszítéseiket. Az osztrák kezdeményezés jól mutatja, hogy nemcsak nemzetközi, hanem nemzeti és lokális szinten is fontos tényező a fenntarthatóság egy desztinációban és lehetőségek széles tárháza adott, mellyel egy desztináció hozzá tud járulni a fenntartható működéshez. Az osztrák ökocímke egy jól kidolgozott eszköz, amely a hazai desztinációk számára is támogatást adhat a fenntarthatóság előmozdítása érdekében. A hazai desztinációkra vonatkozó kritériumrendszer alapja lehet az osztrák minta. A magyar változat kialakítása a turizmusban érintett és érdekelt szakértők bevonásával kerülne kialakításra, hogy az országspecifikus tényezőknél megfeleljen. A folyamat során a helyi sajátosságokat figyelembe véve meg lehetne határozni a megfelelő kritériumokat, melyek a turizmus fenntarthatóságát biztosítják.

A fenntarthatóság nemcsak környezetvédelmi szempontból fontos, hanem gazdasági és társadalmi előnyökkel is bír. Az ökocímkek alkalmazása hozzájárulhat a desztinációk versenyképességének növeléséhez és segíthet abban, hogy a turisztikai desztinációk vonzóbbá váljanak a fenntarthatóság iránt elkötelezett turisták számára. A helyi közösségek szempontjából pedig azért előnyös, mert támogatja a helyi gazdaságot és segíti a kulturális értékek megőrzését.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

IRODALOMJEGYZÉK

- Agyeiwaah, Elizabeth – McKercher, Bob – Suntikul, Wantanee: *Identifying core indicators of sustainable tourism: A path forward?*, *Tourism Management Perspectives*, 2017/24, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.005>
- Blancas, Francisco Javier – Contreras, Ignacio – Lozano-Oyola, Macarena: *Evaluating destinations' efforts to improve sustainability in tourism using the inter-temporal decomposition of a composite indicator*, *Environmental Impact Assessment Review*, 2023/98, 106947. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2022.106947>
- Boluk, Karla A. – Rasoolimanesh, S. Mostafa: *Introduction to the special issue on "Deepening our understandings of the roles and responsibilities of the tourism industry towards the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs)"*, *Tourism Management Perspectives*, 2022/41, 100944. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100944>
- Bruyn, Chané de – Said, Foued Ben – Meyer, Natanya – Soliman, Mohammed: *Research in tourism sustainability: A comprehensive bibliometric analysis from 1990 to 2022*, *Heliyon*, 2023. 9, e18874, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18874>
- Buckley, Ralf: *Tourism Ecolabels*, *Annals of Tourism Research*, 2002/1, 183–208. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00035-4](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00035-4)
- Burbano, Diana V. – Valdivieso, Juan Carlos – Izurieta, Juan Carlos – Meredith, Thomas C. – Ferri, Diego Quiroga: *"Rethink and reset" tourism in the Galapagos Islands: Stakeholders' views on the sustainability of tourism development*, *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 2022/3, 100057. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100057>
- Choi, HwanSuk Choi – Sirakaya, Ercan: *Sustainability indicators for managing community tourism*, *Tourism Management*, 2006/6, 1274–1289. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.05.018>
- Courrat, Maëlys – Joyce, P. James – Sim, Sarah – Sadhukhan, Jhuma – Murphy, Richard: *Towards credible, evidence-based environmental rating ecolabels for consumer products: A proposed framework*, *Journal of Environmental Management*, 2023, 336, 117684. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.117684>
- Dodds, Rachel: *Sustainable tourism and policy implementation: Lessons from the Case of Calvia', Spain*, *Current Issues in Tourism*, 2007/4, 296–322. <https://doi.org/10.2167/cit278.0>
- Domingues, Ana Rita – Pires, Sara Moreno – Caeiro, Sandra – Ramos, Tomás B.: *Defining criteria and indicators for a sustainability label of local public services*, *Ecological Indicators*, 2015/57, 452–464. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolind.2015.05.016>
- Garau-Vadell, Joan B. – Gutierrez-Taño, Desiderio, Diaz-Armas, Ricardo: *Economic crisis and residents' perception of the impacts of tourism in mass tourism destinations*, *Journal of Destination Marketing & Management*, 2018/7, 68–75. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2016.08.008>
- Haid, Marco – Albrecht, Julia N. – Finkler, Wiebke: *Sustainability implementation in destination management*, *Journal of Cleaner Production*, 2021/312, 127718. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127718>
- Han, Seokho – Ramkissoon, Haywantee – You, Eunjung – Kim, Myung Ja: *Support of residents for sustainable tourism development in nature-based destinations: Applying theories of social exchange and bottom-up spillover*, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 2023/43, 100643. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100643>
- Hsu, Cheng-Yu – Chen, Mei-Yen – Nyaupane, Gyan P. – Lin, Shin-Huei: *Measuring sustainable tourism attitude scale (SUS-TAS) in an Eastern island context*, *Tourism Management Perspectives*, 2020/33, 100617. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.100617>
- Inskip, Edward: *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*, New York, 1991.

- Lee, Kian Foh: *Sustainable tourism destinations: the importance of cleaner production*, Journal of Cleaner Production, 2001/9, 313–323. [https://doi.org/10.1016/S0959-6526\(00\)00071-8](https://doi.org/10.1016/S0959-6526(00)00071-8)
- Leslie, David: *Responsible tourism, Concepts, theory and practice*, Wallingford: CABI, 2012.
- López-Sánchez, Y. – Pulido-Fernández, Juan Ignacio: *Incorporating sustainability into tourism policy: A strategic agenda for Spain*, European Journal of Tourism Research, 2014/7, 57–78.
- Lozano-Oyola, Macarena – Blancas, Francisco Javier – González, Mercedes – Caballero, Rafael: *Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations*, Ecological Indicators, 2012/18, 659–675. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.01.014>
- Manente, Mara – Minghetti, Valeria – Mingotto, Erica: *Responsible Tourism and CSR, Assessment Systems for Sustainable Development of SMEs in Tourism*, Springer, 2014.
- Mathew, Paul V. – Sreejesh, S.: *Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations*, Journal of Hospitality and Tourism Management, 2017/31, 83–89. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.10.001>
- Mihalic, Tanja: *Conceptualising overtourism: A sustainability approach*, Annals of Tourism Research, 2020/84, 103025. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103025>
- Müller, Hansruedi: *The thorny path to sustainable tourism development*, Journal of Sustainable Tourism, 1994/2, 131–136. <http://dx.doi.org/10.1080/09669589409510690>
- Nguyen, Thi Quynh Trang – Johnson, Patricia – Young, Tamara: *Networking, competition and sustainability of tourism destinations*, Journal of Hospitality and Tourism Management, 2022/50, 400–411. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.01.003>
- Petrevska, Biljana – Mihalič, Tanja – Andreški, Cvetko: *Tourism sustainability model for a world heritage destination: the case of residents' perception of Ohrid*, European Journal of Tourism Research, 2023/34, 3408. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v34i.2783>
- Rasoolimanesh, S. Mostafa – Ramakrishna, Sudari – Hall, C. Michael – Esfandiari, Kourosh – Seyfi, Siamak: *A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals*, Journal of Sustainable Tourism, 2020/7, 1497–1517. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>
- Roxas, Fernando Martin Y. – Rivera, John Paolo R. – Gutierrez, Eylla Laire M.: *Mapping stakeholders' roles in governing sustainable tourism destinations*, Journal of Hospitality and Tourism Management, 2020/45, 387–398. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.09.005>
- Schönherr, Sarah – Bichler, Bernhard Fabian – Pikkemaat, Birgit: *Attitudes not set in stone: Existential crises changing residents' irritation*, Tourism Management, 2023/96, 104708. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104708>
- Schönherr, Sarah – Peters, Mike – Kuscer, Kir: *Sustainable tourism policies: From crisis-related awareness to agendas towards measures*, Journal of Destination Marketing & Management, 2023/27, 100762. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2023.100762>
- Stoddard, James E. – Pollard, Carol E. – Evans, Michael R.: *The triple bottom line: A framework for sustainable tourism development*, International Journal of Hospitality & Tourism Administration, 2012/3, 233–258. <https://doi.org/10.1080/15256480.2012.698173>
- Tanguay, Georges Antoni – Rajaonson, Juste – Therrien, Marie-Christine: *Sustainable tourism indicators: selection criteria for policy implementation and scientific recognition*, Journal of Sustainable Tourism, 2012/6, 862–879. <https://doi.org/10.1080/09669582.2012.742531>
- *Umweltzeichen Tourismusdestinationen*, 2022.
- Vargáné Csobán Katalin: *Az ökokörmék jelentősége a turizmusban*, Agrártudományi Közlemények, 2006/20, különszám, 118–124.
- Yuedi, Huang – Sanagustín-Fons, Victoria – Coronil, Araceli Galiano – Mosen̄e-Fierro, J. A.: *Analysis of tourism sustainability synthetic indicators, A case study of Aragon*, Heliyon, 2023, 9, 4, e15206. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15206>

- Zekan, Bozana – Weismayer, Christian – Gunter, Ulrich – Schuh, Bernd – Sedlacek, Sabine: *Regional sustainability and tourism carrying capacities*, Journal of Cleaner Production, 2022, 339, 130624. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.130624>

INTERNETES FORRÁSOK

- *Master Plan for Tourism, 2019*. Elérhető: [file:///Users/user/Downloads/PLAN%20T%20-%20MASTER%20PLAN%20FOR%20TOURISM%20\(3\).pdf](file:///Users/user/Downloads/PLAN%20T%20-%20MASTER%20PLAN%20FOR%20TOURISM%20(3).pdf) (Letöltés ideje: 2023.11.03.)
- *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2030*. Elérhető: https://mtu.gov.hu/dokumentumok/NTS2030_Turizmus2.0Strategia_kiegészites.pdf?v=0.159 (Letöltés ideje: 2024.06.03.)